

Prof. dr hab. inż. arch. Ewa Kuryłowicz
Zakład Projektowania i Teorii Architektury
Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej

Recenzja pracy doktorskiej mgr inż. arch. Magdaleny Matuszewskiej

pt. „**Metoda zapisu i analizy percepcji przestrzeni szpitali w procesie ich ewaluacji** „

wykonanej na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej pod kierunkiem promotora dr hab. inż. arch. Ewy Pruszevicz - Sipińskiej prof. PP oraz promotora pomocniczego dr inż. arch. Agaty Gawlak, ukończonej w r. 2021.

Podstawa opracowania recenzji :

Pismo od P. Dziekan Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej . dr hab. inż. arch. Ewy Pruszevicz Sipińskiej prof. PP z 20.12.2021 nr WA.63.06.2021

Warszawa 14 lutego 2022

I. Ocena zakresu tematycznego pracy i jej założeń

Praca w swej istocie dotyczy sposobów komunikowania się z użytkownikiem i metody to porządkującej, do aplikacji w celu doskonalszego kształtowanie przestrzeni budynków w oparciu o wszechstronne opinie tych, którzy z budynków korzystają. Opracowana metoda jest egzemplifikowana na przykładzie, jak się wydaje celowo ekstremalnym: .badanym użytkownikiem jest pacjent – osoba starsza, sędziwa, czasem niedołączna, budynkiem zaś szpital geriatryczny. Starsi ludzie wskutek różnych urazów mają kłopot bądź wręcz tracą umiejętność werbalizacji i innego odpowiedniego relacjonowania swoich potrzeb, szpital zaś jest budynkiem zakładającym wysoki stopień uzależnienia korzystającego zeń człowieka od rozwiązań przestrzenno - programowych i od różnych cech charakteryzujących budynek na różnych płaszczyznach. Projektujący budynek architekt ma wpływ i na jedno i na drugie, jednak po zakończeniu projektowania i nadzorów na budowie, obiekt pozostawia w rękach jego władarzy. Metoda zaprezentowana w pracy dotyczy zatem również bieżących warunków użytkowania pomieszczeń szpitalnych tak, by były one odbierane na odpowiednio zadowalającym poziomie. Jeśli bowiem system ten będzie dobry dla tak ostro postawionych warunków brzegowych, będzie też odpowiedni dla mniej wymagających uwarunkowań i odbiorców. Autorka przy tym zakłada, że poprawa odczuć pacjenta, po opracowaniu wnętrza i budynków szpitalnych według proponowanej w dysertacji metody, zwiększyć może

efektywność leczenia i optymalizować wydajność szpitala . Dysertację tę recenzentka traktuje jako studium oparte w pewnym sensie o warunki idealne , nie związane z realiami polskimi , nie odnoszące się do panującej pandemii , stąd nie zgłasza uwag odnośnie braku zasygnalizowania rodzaju szpitala w tytule pracy , chociaż prawdopodobnie nie uczyniło by to dysertacji żadnej szkody . Faktyczne warunki pracy w polskich szpitalach , gdzie placówki te traktowane są jako przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą , nie zakładają bowiem mierzenia efektywności leczenia proporcjonalnie do procesu i szybkości zdrowienia pacjentów . Szpitale w Polsce mają przynosić zyski (sic !) . ¹ Aktualnie (luty 2022) polska służba zdrowia jest w stanie poważnej zapaści i nie sposób przykładać opisywanych w dysertacji warunków panujących w szpitalach w krajach Europy Zachodniej do krajowych realiów i – doprawdy, lepiej tego nie robić . Można się tylko gorzko sfrustrować .

Teza pracy zakłada istnienie alternatywnej metody badawczej umożliwiającej pozyskiwanie indywidualnych wrażeń przestrzennych pacjentów i zastosowania ich w procesie ewaluacji szpitali . Przyjęte hipotezy częściowo uzasadniają wybór właśnie osób starszych w placówkach geriatrycznych do badań mających na celu formułowanie szerszych wniosków odnośnie kształtowania przestrzeni uniwersalnych i inkluzywnych . (Hipoteza 1) . Może to być hipoteza, ale jednocześnie jest to już kontynuacja pewnej prawdy głoszonej już od lat bez mała 70-u , gdy rozpoczęło się tzw. „projektowanie bez barier „, które przedzierzgnęło się w Europie od lat 90 tych XX wieku w tzw. „projektowanie uniwersalne” , i które przemianowano następnie na „projektowanie dla wszystkich” a w szerokim ujęciu zaprowadziło wprost do terminu ‘projektowanie inkluzywne ‘ . Osoby starsze , jak wspomniano wyżej , mają z racji naturalnych szereg niesprawności i obserwacja ich reakcji i zachowań stanowić może przesłankę do formułowania rekomendacji tzw. .brzegowych . Podobne założenia przyjęła psycholog środowiskowa , dr Zuzanna Bogucka w dysertacji obronionej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w r. 2020 , w której badała determinanty dla orientacji ludzi w przestrzeni architektonicznej i urbanistycznej , koncentrując analizy na osobach niewidomych i niedowidzących .²

Projektowanie inkluzywne zakłada włączenie do myślenia o projektowaniu architektonicznym i urbanistycznym ludzi nie tylko z niesprawnościami , w tym o podłożu neurologicznym , czym zajmuje się rozwijający się szybko neuro design , ale też innych uwarunkowań funkcjonowania człowieka w społeczeństwie , niekoniecznie wynikających z jego konstytucji fizycznej czy psychicznej . W omawianej dysertacji autorka zajmuje się jednak bardziej prezentacją dowodu

¹ Wywiad z prof. T.Banasiewiczem pt „Chirurg w pandemii „, Newsweek 10-16.01.2022, str. 33

² Mgr Zuzanna Bogucka , praca doktorska „Determinanty orientacji „ , WA PW ,2020, promotor prof. dr hab. arch. Ewa Kuryłowicz

założonej tezy , relacjonując autorską metodę komunikacji z pacjentami , na tle rzetelnej analizy dostępnych w nauce metod , opisując je i wskazując na ile były dla jej badań przydatne .

II Dane o pracy

Praca , zapisana na 223 dwustronnie drukowanych stronach A-4, ujęta w cztery główne rozdziały , którym towarzyszą streszczenia w jęz. polskim i angielskim , opis terminologii i definicji , literatura oraz potrzebne spisy ilustracji i tabel , jest opracowana czytelnie , schludnie i elegancko . Wprowadzenie zajmuje w tym 8 stron , opis stanu badań (rozdz. II) obejmuje 25 stron, 77 stron zajmuje relacja dotycząca studiów autorskich nt. percepcji , 27 + 7 stron zabiera tematyka dotycząca metod , narzędzi i technik badawczych , co razem stanowi wstęp do rozdziału III stanowiącego opis autorskiej metody badawczej . Metoda ta, do której prowadzą badania dysertacji i która służyć ma realizacji jednego z celów badawczych jakim jest skonstruowanie narzędzia badawczego dla ułatwienia komunikacji badacza- projektanta z pacjentem , opisana jest kolejno na 5-u stronach prezentujących kontekst badań , 48 stronach gdzie zamieszczono opis procesu badawczego , w opisie nowych technologii na 1 stronie i w interpretacji wyników badań na 11 stronach (8 + 3) .W Podsumowaniu (rozdz. IV) zajmującym w sumie 7 stron autorka ocenia proponowane rozwiązania , zamieszcza konkluzje ich dotyczące , relacjonuje przewidywany wkład tej pracy badawczej w rozwój wiedzy a na końcu przedstawia perspektywy i rekomendacje dla rozwoju tak podjętych poszukiwań . Rozdział VI pt. Literatura składa się z trzech części : pierwszej , nienazwanej , którą wypełnia 171 pozycji , zarówno książkowych jak i artykułów z periodyków ; w drugiej części zatytułowanej Raporty, standardy podane są rozporządzenia i akty prawne dostępne on line lub w formie drukowanej , gdzie można znaleźć 22 pozycji oraz część trzecią pt. Netografia , gdzie jest pozostałe z 212 pozycji . Nie bardzo jest zrozumiałe tego rodzaju dzielenie źródeł , skoro w część pt Raport też są źródła internetowe . Jest tu jakaś niekonsekwencja . Jeśli chodzi o wybór pozycji książkowych i artykułów dobrze byłoby, w tak szczególnym obszarze badań jak ten, gdzie autorka porusza się w obszarze psychologii behawioralnej , psychologii środowiskowej , neuro-architektury, badań społecznych , wskazać pozycje podstawowe i obok nich literaturę pomocniczą .W opinii recenzentki w tak specyficznych badaniach dotyczących w istocie analiz kształtowania optymalnej przestrzeni spełniającej potrzeby człowieka zarysowanych w sytuacji ekstremalnej , czyli w przypadku człowieka – pacjenta w szpitalu , który z racji podeszłego wieku i przebytych urazów może nie mieć pełni władz w dziedzinie komunikowania swoich wymogów i próśb , warto byłoby podkreślić gdzie autorka w pełni opiera się na danych , które nie leżą w kompetencjach architekta , a wynikają z jej poszerzonych studiów w innych dyscyplinach , a gdzie stosuje wiedzę architekta , w szczególności architekta specjalizującego się w

prowadzeniu badań dla celów projektowania . Ale jednocześnie architekta znającego zasady projektowania obiektów dla zdrowia . Zgromadzona i podana w tym rozdziale literatura jest reprezentatywna . Obejmuje też, co warto podkreślić , publikacje samej autorki z obszaru badań , które obejmuje dysertacja (poz. 91 i 92) .

Autorka zna literaturę dotyczącą badanej problematyki , praca jest też efektem studiów, jakie przeprowadziła podczas nauki dotyczącej prowadzenia badań dla celów projektowania na poziomie magisterskim na Royal College of Art. w Londynie .

Lektura jej , pomimo trudnej tematyki , jest płynna , ilustracje są dobrze opisane

Praca jest uzupełniona o spis ilustracji, spis tabel i spis fotografii ,

III. Ocena zawartości merytorycznej pracy

Metoda badawcza przyjęta w pracy , jak deklaruje i następnie realizuje autorka , prowadzi do opracowania autorskiej metody realizowanej za pomocą zaproponowanego narzędzia badawczego , które miała okazję wypróbować m.in. podczas warsztatów w szpitalu Wielkiej Brytanii, prowadząc badania etnograficzne (wg.opisu w pracy) w środowisku szpitalnym i tożsamym z tym środowiskiem . Autorka klarownie przedstawia etapy programowania projektowanej metody badawczej ³ i przeprowadza czytelnika poprzez całość swoich działań w sposób systematyczny i jasny . ⁴ Zastosowane w autorskiej metodzie inne wyjściowe metody badawcze ewaluacji przestrzeni architektonicznych są w dysertacji szczegółowo opisane ⁵ i na potrzeby pracy zwaloryzowane . Autorka dzieli je na jakościowe i ilościowe następnie pokazuje które z nich zostaną w autorskiej metodzie zastosowane , które zaś nie . Wybór opisanych metod ewaluacyjnych i metod badawczych jest reprezentatywny .

Można by do niego dodać nieopisane przez autorkę narzędzie - interfejs typu TUI (Tangible User Interface), opracowany przez doktorantów na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej kilka lat temu , nazwany InteracTable .Recenzentka opisze go tu dokładniej, mając świadomość , że narzędzie to nie jest jeszcze szeroko znane , stąd doktorantka nie musiała o nim wiedzieć , niemniej wiedza o nim może wzbogacić Jej dalszy rozwój badawczy a samo narzędzie warte jest popularyzacji Jest to struktura podobna do stołu , w którym blat został zastąpiony mlecznym szkłem – ekranem z tylną projekcją zapewnioną przez rzutnik ukryty poniżej - pełniącym funkcję interaktywnego wyświetlacza i będącym równocześnie obszarem roboczym . Stół wyposażony jest w kamerę umieszczoną ponad blatem w celu analizy elementów umieszczanych na blacie. Interakcja odbywa się poprzez umieszczanie na obszarze roboczym elementów fizycznych wyposażonych w graficzne znaczniki (fiducial markers) rozpoznawane przez program komputerowy . Narzędzie , nakierowane na poszukiwanie uniwersalnego języka wizualnego , który zapewniłby wiarygodny przekaz i efektywną interakcję

³ Str. 15 pracy

⁴ Rozdział I. 4 , Struktura pracy, str. 16- 19 .

⁵ Rozdział 3

człowiek – habitat , owe znaczniki referencyjne do przesuwania po blacie , które mogą mieć formę drewnianych klocków z wygrawerowanymi oznaczeniami , może mieć opracowane w zależności od środowiska , które jest badane i dotyczy różnych skal . Jak wynika z powyższego opisu jest to jednak narzędzie , które zakłada komunikację tylko wizualną i dotyczy osób sprawnych mentalnie .

Na tle rzetelnego i wyczerpującego opisu wybranych metod , narzędzi i technik badawczych trochę niedosytu pozostawia lektura par. 2.2 dysertacji , dotyczącego bardzo szerokiego zagadnienia jakim jest wpływ architektury na zmysły . Autorka nie przedstawia pełnej wiedzy na temat różnych funkcjonujących w teorii architektury teorii percepcji , nie powołuje się też na reprezentatywne i kluczowe (ang. : seminal) pozycje z tej dziedziny ⁶ , gdzie opisana jest systematyka tych teorii , ich założenia i możliwe zastosowania .Przywołane w tym rozdziale niektóre pozycje są raczej popularno naukowe , jak pozycja J. Pallasmaa czy P.Zumthora . Teoria percepcji ekologicznej autorstwa James' a i Eleanor Gibson , stanowiąca od lat 70-tych , po jej spopularyzowaniu wśród architektów m.in. przez poprzez publikację „ Body, Memory and Architecture „ (Moore Ch. , Yudell R. , 1977) główne źródło odniesień , ustanawia zamiast systemów zmysłowych widzianych jako pasywne receptory pięć aktywnych mechanizmów sensualnych . Autorka zresztą opisuje jeden z nich (haptyczny) , wyławiając jednocześnie z teorii , która ten system w istocie ustanowiła , zagadnienia , które są inaczej tam ujęte . Gibsonowie dla zrozumienia istoty komunikowania się człowieka ze środowiskiem proponują bowiem , jak powiedziano wyżej , pięć aktywnych , aktywnie uczestniczących w kontakcie z otoczeniem systemów zmysłowych : wzrokowy , słuchowy , smakowo – węchowy , dotykowo – stykowy (inaczej , nazwany po angielsku „ haptic „ i spolszczony na „haptyczny „) oraz niezwykle istotny w odbiorze otoczenia - system orientacji . Wrażenia węchowe są zatem elementem systemu smakowo -węchowego i nie powinno się w tej pracy już tego inaczej analizować ani nazywać , skoro autorka powołuje się na system haptyczny . Zastępowanie klasycznej już obecnie wiedzy metaforycznymi spostrzeżeniami ⁷ popularyzatorów architektury jest dość niewystarczające .

Recenzentce trudno jest się odnieść do samej zaproponowanej metody i jej narzędzi . Opis ich jest sugestywny , materiał dzięki nim zebrany odpowiedni , można uwierzyć , że jest efektywna . Prześledzenie opisu i fotografie z poszczególnych etapów badań i wywiadów budzą szacunek dla ich systematyczności , niektóre narzędzia jednak (folie z odręczną grafiką) są dość robocze .W obliczu braku możliwości eksperymentalnego sprawdzenia jak owe narzędzia

⁶ Jon Lang „ Creating Architectural Theory . The Role of Behavioral Sciences in Environmental Design „ van Nostrand Reinhold, 1987

⁷ Jak w przypisie 115 czy 117 do pracy

działają , trzeba doktorantce uwierzyć , iż są skuteczne , czego dowodów w pracy dostarcza .
Metoda jest z pewnością autorska i recenzentka ufa, że będzie dalej rozwijana .

III.1 Język pracy

Praca jest pisana językiem klarownym , czyta się ją dobrze, pomimo skomplikowanych zagadnień jakie są w niej omawiane , z dziedziny nie tylko architektury ale psychologii, socjologii i innych. Nieco niekonsekwencji można ujrzyć w stosowanych terminach , jak np. co-wizualizacja . Jeśli jest to spolszczenie to częściowe a przecież są precedensy przyswojenia do języka polskiego terminów z częścią oryginalnie „ co „ , po polsku pisanego i mówionego jako „ ko „ . Kooperacja, koprodukcja itp. . Jest trochę terminów brzmiących z angielska które mają swoje polskie odpowiedniki : „ inkluzja „ - to może być „ włączanie „ ; „agregacja danych „ to przecież zbieranie danych lub zbiór, jeśli w wersji dokonanej . Nie wszystkie terminy są podane wraz z ich genezą – ważna w pracy co-wizualizacja (zachowuję oryginalna pisownię) ma swoje źródła – warto było je podać .

IV. Wnioski pracy

Wnioskom i podsumowaniom autorka poświęca rozdział IV pracy . Jednym z ważniejszych , który recenzentka pragnie podkreślić jest ten, iż „/.../ współcześnie architektura musi wykraczać poza funkcjonalność i estetykę /.../ „⁸ To ważna i istotna prawda , potwierdzana przez teorię architektury współczesnej , z którą powinno zapoznawać się środowisko architektoniczne . Zaproponowana w pracy metoda rozwija stosowane metody ewaluacyjne i jest innowacyjna . Stawia na pierwszym miejscu człowieka . Jak pisze autorka , może być stosowana w przypadku innych parametrów funkcjonalno – przestrzennych , do badania obiektów innego rodzaju .⁹ Podkreśla znaczenie trans-dyscyplinarności w badaniach nad architekturą . Warto byłoby zwrócić uwagę na zastosowanie owej trans-dyscyplinarności w dalszej prezentacji wyników tej metody i jej popularyzacji .

Jak piszą bowiem autorzy wstępu do publikacji RIBA z 2014 r. S. Hadder i H. Rich zatytułowanej „ How Architects Use Research ? „czyli „Jak architekci stosują badania naukowe ? „ (RIBA , 2014) , badania stanowią istotnie bezpośrednie „ /.../ paliwo intelektualne dla rozwoju, innowacji i postępu /.../ „ w dziedzinie architektury.¹⁰ Niestety nie jest tak , że daje to pewność iż architekci zawodowcy , a nie tylko teoretycy , po nie sięgną .

⁸ Str. 194 pracy

⁹ Str. 199 pracy

¹⁰ <https://www.architecture.com/-/media/gathercontent/how-architects-use-research/additional-documents/howarchitectsuseresearch2014pdf.pdf> , Introduction , str. 4 , tłum. wł. (pobranie 13 .06.2021)

Cytowane źródło jasno wykazuje , że generalnie „ /.../ kontakty (architektów praktyków) z instytucjami akademickimi i naukowymi są raczej słabe , a jeśli występują to są oparte na prywatnych relacjach /.../ „ .¹¹ Warto , by społeczności akademickie wzięły to pod rozwagę . Niniejsza praca powinna być znana wszystkim projektantom , szczególnie obiektów szpitalnych , ale nie tylko

V. Podsumowanie recenzji

Opiniowana praca doktorska dotyczy bardzo ważnego zagadnienia , jest nowatorska i wszechstronna . Recenzentka ocenia ją wysoko .

Dysertacja zawiera bardzo bogaty materiał źródłowy płynący z badań , który jest cennym zasobem wyjściowym do dalszych analiz , tak dla samej autorki jak i dla innych badaczy .

. Zgłoszone drobne uwagi nie umniejszają wartości pracy ; są sformułowane celem doskonalenia , o które zawsze warto zabiegać .

Reasumując recenzentka stoi na stanowisku , że przedstawiona praca doktorska spełnia wymogi Ustawy „ O stopniach i tytułach naukowych „ z nadstatkiem i ze wszech miar może być podstawą do publicznej obrony .

Prof dr hab. arch. Ewa Kuryłowicz
Warszawa, 14 lutego 2022

¹¹¹¹ Ibid , „ Executive Summary „, str. 6 , tłum . wł.